

Litteraturgranskningar

LENNART LUNDQUIST: *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund 1993: Studentlitteratur.

Inom svensk statsvetenskap finns ett starkt drag av självbespeglning. Det är tveksamt om det inom andra samhällsvetenskapliga discipliner finns ett sådant behov av att redogöra för vad ämnet "egentligen" är, som inom statsvetenskapen. Många, låt vara utmärkta, skrifter har producerats i denna anda, t.ex. "Svensk statskunskap under efterkrigstiden" (Ruin 1971) "Statsvetenskap" (Ruin 1990), "Statsvetenskapens mångfald." (Stenelo 1987) "Statsvetarporträtt" (Falkemark 1992) och nu senast ett specialnummer av Politologen (2/93). Denna strävan är på gott och ont.

Till dess positiva sida hör det allmänna värdet av någon form av skriven "doktrinhistoria". Framför allt statsvetarna själva bör naturligtvis känna till grunddragen i den egna disciplinens historia. Det finns också starka argument för att kartlägga och diskutera ämnets allmänna bidrag till det mänskliga vetandet. Kanske har också värnandet om disciplinen bidragit till att just statsvetenskapen i mycket liten utsträckning varit ideologiskt konjunkturkänslig. Ämnet har haft en fast kärna som tyckts ha varit möjlig att förmedla vid de svenska universiteten oavsett de vänster- eller högervågor som böljat inom och utanför dess väggar. Inte heller tycks statsvetenskapen i någon högre grad bidragit till den påstådda "förfäring" och "fördumning" (Ekstrand, 1991) som drabbat den högre utbildningen till följd av flumpedagogik och inkompetenta lärare.

Till självbespeglings tveksamma sida hör naturligtvis risken för förstelning och självgodhet, något som ytterst påverkar kunskaps- och teoriutveckling. Debatten om detta har på ett svavelosande sätt inletts av Michele Micheletti (Micheletti 1993). Vi får hoppas att

debatten inte dör i sin linda och att en konstruktiv disciplindebatt kommer till stånd.

Jag menar att Lundquist (med sin nya bok), samtidigt som han i och för sig bidrar till statsvetenskapens självbespeglning, gör intressanta inlägg i denna debatt. Detta gäller speciellt de två sista kapitlen där universitetsutbildningen diskuteras. Lundquist pläderar för ett idealt tillstånd där skillnaderna mellan grundutbildning och forskning snarare är en fråga om grader än om artskilda aktiviteter. Att argumentera för grundutbildningens koppling till forskningen hör väl, i och för sig snarast till god ton. Det har ju länge antagits att en grundutbildning befruktad med forskningens ädla säd ger en särdeles värdefull akademisk avkomma. I denna retorik talas dock sällan om hur undervisningströtta lärare "köper sig fria" från undervisningstimmar med projektpengar som betalningsmedel och att de täta kopplingar mellan forskning och undervisning, som förutsätts, har en tendens att vara påfallande lösa. Inom de akademiska institutionerna råder inte sällan ett tillstånd där många erfarna forskare endast gör nedslag i grundutbildningen medan unga doktorander svarar för en betydande del av undervisningen.

I retoriken om den önskvärda (kors?)befruktningen mellan grundutbildning och forskning framgår alltså sällan *hur* detta skall gå till. Här gör dock Lundquist en insats. Kopplingen mellan forskning och utbildning förkroppsligas, enligt Lundquist, i den forskande läraren. Han diskuterar, exemplifierar och pläderar för hur de angreppssätt och metoder som forskningen tillämpar också borde bli naturliga för studenten.

Boken inleds med en beskrivning och diskussion kring statsvetenskapens innehåll och metoder, dess mångdisciplinära karaktär och relation till de andra samhällsvetenskaperna. Två teman dominerar boken. Det första hand-

lar om vetenskapens brist på kriterier för att avgöra vad som är bra vetenskap (who should validate the validator?). Det andra temat är metodologins betydelse för forskningsresultatet. Dessa två teman utgör bokens sammanhållande kitt. Lundquists budskap är klart. – Eftersom ingen kan tala om vad som är bra vetenskap eller vad som är den riktiga metoden återstår endast för forskaren att nyttja sin fantasi och sträva efter maximal öppenhet. Detta är en hållning som borde hålla länge än och vars konsekvens är att hermeneutiker och positivisterna faktiskt kan umgås inom det akademiska hägnen utan att omyndigförklara varandra.

Lundquists bok kan med fog också sägas utgöra ett led i den svenska statsvetenskapens kritiska och självbespeglade tradition. Här fastslås exempelvis att statsvetare stundtals haft en fallenhet att betrakta sin verksamhet som bättre än andra discipliner, speciellt vid studium av statsvetenskapens kärnområde "auktoritativ värdefördelning genom offentlig maktutövning" (s 29). Ibland sällar dock Lundquist sig till dem han kritiserar. Inom andra samhällsvetenskaper har ett visst mått av prostitution smugit sig in, men inte inom svensk statsvetenskap, hävdar han. "Den starka fokuseringen på empirisk forskning, [...] har förvisso förhindrat många tillfällen till synd." (s 91). Är inte detta att sätta den egna disciplinen på en alltför hög piedestal? Vad vore exempelvis den offentliga maktens utredningsväsende utan de svenska statsvetarnas insatser, så helt rena är vi väl inte?

Icke desto mindre för Lundquist en intressant, och i många stycken kritisk, diskussion kring statsvetenskapens kunskapsutveckling. Särskilt intressant blir det när disciplinens värdenihilistiska arv diskuteras som ett institutionellt hinder för normativ och konstruktivistisk teoriutveckling. Allmänt kan också sägas att Lundquists talrika exempel väl illustrerar vad han vill diskutera. Ibland kan dock formaliseringen av resonemang i matriser och figurer framstå som något överlastad. Många är dock illustrativa och tankeväckande. Självtänker jag använda mig av vissa figurer vid samtal med studenter angående uppsatsarbeten m.m.

Jag tror alltså att boken snarare kan användas som redskap och idékälla vid analys och diskussion bland lärare och studenter än som "introduktion till studiet av statsvetenskap". Skälen är flera. För *det första* kan man ifrågasätta om det egentligen finns ett behov av särskilda introduktionsböcker i statsvetenskap. Är det inte bättre att på ett naturligt sätt ta del av klassikerna och, så att säga, ta tag i den tråd Lundquist själv anvisar dvs. det vetenskapliga studiet av politik. För *det andra* tror jag att många av de exempel som anförs, och i stora stycken också den diskussion som Lundquist för, kräver någon form av erfarenhet och perspektiv på ämnet. Den som ännu inte stött på *policynalys, public choice, strukturfunktionalism* eller *systemteori* har ju inget att referera till och hänga upp resonemangen på. Jag vill därför, tvärt emot vad som föreslås, påstå att Lundquists bok bättre fyller sin plats på C-nivå, men då inte främst som "lärobok" utan som diskussionsunderlag. Mycket talar också för att Lundquist inte egentligen talar till nybörjarstudenter utan till mer erfarna personer, kanske till och med till kollegor. Följande passus om värdet av att universitetsutbildning bör befördra kreativitet och tolerans är exempelvis direkt riktad till läraren: "Kom ihåg att det kan vara en Marx eller Weber du har framfört dig!" (s 56).

Sammanfattningsvis kan dock anföras att Lundquist skrivit en mycket intressant bok, om än kanske inte användbar på det sätt som förlaget förutsätter. Inför eventuella framtida revideringar borde möjligheten att splittra materialet i flera olika texter (böcker?) övervägas. De sista två kapitlen, som jag bedömer främst vara riktade till lärare och forskare, kan exempelvis väl stå för sig själva. Särskilt det ena av dem behandlar en problematik av allmänt intresse inom högskolevärlden nämligen inhämtandet av vetenskaplig metodologi inom grundutbildningen, dvs. den eviga diskussionen om kopplingen mellan forskning och grundutbildning.

Två företeelser har dock varit störande när jag läst Lundquists bok. Den första anmärkningen är kanske petig och handlar om layout. Det finns ingen tydlig skillnad mellan referat

blockcitater och annan typ av emfasering. Jämför exempelvis emfaseringen på sidorna 101, 103, 110, 112 och 137. Den andra störande faktorn är användandet av "han" med avseende på "studenten" eller "forskaren". Speciellt märkligt känns det när bokens diskussion kring kvinnoforskning utmynnar i ett resonemang om forskarens perspektiv, där forskaren återigen är en "han". Visserligen kan det vara knöligt att ersätta alla "han" med "hon/han" eller att omformulera meningarna i passiv form, men det omaket bör man nog ta, inte minst med tanke på att boken är tänkt just som en introduktion till det vetenskapliga studiet av politik.

Lars Carlsson

Referenser

- Ekstrand, L, 1991. "Den nödvändiga vetenskapligheten och den ovetenskapliga högskolan". Fem föredrag. Institutionen för sociologi, Högskolan i Gävle.
- Falkemark, G, (red.) 1992. *Statsvetarporträtt. Svenska statsvetare under 350 år*. Stockholm: SNS Förlag.
- Micheletti, M, 1993. What's the Matter with Political Science? *Politologen* nr 1 1993, 3–18.
- Politologen, nr 2 1993. *Special Issue. A Guide to Political Science and Political Scientists in Sweden*.
- Ruin, O, 1971. *Svensk statskunskap under efterkrigstiden*. Stockholm: Samhällsvetarförlaget.
- Ruin, O, 1990. *Statsvetenskap*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen, Rapport nr 1990:3.
- Stenelo, L.G, (red.) 1987. *Statsvetenskapens mångfald*. Lund: Lund University Press.

ERIK MOBERG: *Offentliga beslut – en introduktion till den ekonomiska teoribildningen inom statsvetenskapen*.

Jag kommer ihåg Erik Moberg från min tid (1960-tal) i Göteborg. Jag undervisade som statistiker på Mölndalsvägen, där också Westerståhl och hans statsvetare – däribland Moberg – höll till på den tiden. Moberg anger Tord Ganelius' seminarier i samhällstillämpad matematik som en inspirationskälla för

den bok han nu givit ut. Jag deltog också i några av dessa seminarier.

Moberg vill ge en presentation av den ekonomiska teoribildningen inom statsvetenskapen, som är tillgänglig för en bred publik. Härmed avses vad som internationellt ofta kallas *public choice*-teorin, där man studerar traditionellt statsvetenskapliga problem. I fokus står: partier, väljare, voteringsregler, konstitutioner, byråkratier, intressegrupper etc, vars egenskaper och beteenden analyseras med den ekonomiska teorins konventionella redskap och, inte minst viktigt, med utnyttjande av dess grundantaganden såsom metodologisk individualism och individuell rationalitet.

Moberg gör inte den distinktion som t ex Dunleavy finner meningsfull och som definierar en mer formaliserad teori ("first principles theory") för kollektivt beslutsfattande och en mindre formaliserad och, åtminstone ibland, ideologiskt laddad teori (läs något högervriden!), kanske tydligast representerad av Gordon Tullock. Den mer formaliserade teorin – social choice – har numera tagits över av matematiker och matematiskt skolade ekonomer och är mestadels utomordentligt svårtillgänglig för lekmannen och har dessutom tenderat att skena ifrån tillämpningarna. Det är naturligtvis inte den teorivarianten som behandlas av Moberg.

Jag vet att Iain McLean, vars lärobok används vid svenska universitet, brukar ställa frågan, varför resultat från public choice-forskningen haft så svårt att nå ut till samhällsforskare och politiker. Man kan också undra över varför det dröjde ända fram till 1960-talet, innan det uppstod en formaliserad grundforskning kring demokratins problem, när det redan på 1700-talet faktiskt förelåg ett embryo till en sådan forskning? En del av förklaringen kan vara att statsvetenskap är ett metodologiskt svagt ämne, vars utövare inte haft den tekniska färdighet som krävs för sådan forskning. Moberg konstaterar att sociologer, statsvetare och nationalekonomer till stor del sysslar med samma samhällsfenomen, varvid statsvetarna huvudsakligen lånat metodik från sociologerna. Nationalekonomerna å andra sidan har kommit att utveckla en metodologi

och en stor teknisk (matematisk) färdighet, som man velat tillämpa också på problem utanför marknaden, med just social choice-teorin som ett resultat.

Vad som behandlas i Mobergs bok är såväl äldre klassiker (Borda, Condorcet, Rousseau) som senare klassiker (Downs, Tullock, Buchanan, Arrow, Niskanen).

Betydelsefulla begrepp införs och klassiska resultat presenteras:

Condorcets paradox, medianväljarteoremet, Arrows omöjlighetsteorem, röstparadoxen, entoppiga preferenser (Blacks single-peakedness), röstköp (logrolling), privilegiejakt (rent seeking), fångarnas dilemma etc. Moberg försöker göra framställningen så enkel att förkunskaper inte skall krävas i matematik och matematisk ekonomi. I huvudsak lyckas han bra med detta.

Jag skall nu mer i detalj kommentera ett avsnitt i boken, som berör ett område där jag själv har forskningserfarenhet. Att studera omröstningsmetoder (voting theory) är av tradition ett huvudområde inom social (public) choice-skolan.

Med den i och för sig mycket förnuftiga begränsning Moberg pålagt sig, kommer han i vissa situationer att stå utan den tekniska apparatur som faktiskt krävs för att redogöra för och förklara vissa fenomen och resultat. Jag skall ta ett exempel. Moberg gör ett ambitiöst försök att redogöra för Arrows teorem och att också ge ett bevis för teoremet.

Ett av de villkor Arrow kräver av en beslutsregel (voting rule) är, att den skall vara "oberoende av irrelevanta alternativ", dvs det berömda villkoret IIA (independence of irrelevant alternatives). En viss förvirring har rått i litteraturen kring detta villkor. Med en lite större teknisk apparatur än Moberg mobiliserar, kan man precisera vad som menas med IIA. Elementen i Arrows analys är väljare, alternativ (kandidater) och preferenser. IIA kräver att beslutsregeln skall ge oförändrat resultat om väljarnas preferenser ändras för alternativ som inte är aktuella. Ett besläktat villkor som ibland förkortas C kräver oförändrat resultat för en ändring av alternativmängden, som inte berör aktuella alternativ. Moberg ex-

emplifierar med Bordas regel och konstaterar att denna inte uppfyller IIA. Gör den inte? Ja, det beror på hur man definierar Bordas regel: lokal eller global rangordning? I ena fallet gäller IIA men inte C, i andra fallet gäller inte IIA men väl C. Man kan kanske misstänka, att vissa statsvetenskapligt intresserade läsare finner Arrows resultat tämligen likgiltigt, när den enkla och trevliga Bordas regel inte platsar? En ytterligare exemplifiering i en fotnot verkar snarast avse villkor C och inte IIA.

I Condorcets berömda *Essai* från 1785 behandlas ytterligare ett intressant problem utöver röstparadoxen: juryproblemet. Condorcet kunde med hjälp av binomialfördelningen visa, att om juryns medlemmar har åtminstone sannolikheten större än en halv att fatta korrekt beslut (skyldig, icke skyldig), så är kollektivets/juryns sannolikhet att besluta korrekt större än den enskilde medlemmens. Vidare växer denna sannolikhet mot ett (dvs säkerhet) då juryns storlek växer. Flera forskare har nyligen tagit upp juryteoremet och knutit an till Rousseaus "allmänna vilja" (la volonté générale). Med denna koppling kan man försöka motivera en kunskapsinriktad (epistemisk) demokratiuppfattning, som kontrasterar mot den i public choice gängse, preferensbaserade demokratiteorin. I Mobergs bok börjar vi i kapitel 3 ("Den hägrande allmänviljan") med minst tre beslutsalternativ för samhället (Condorcets paradox och Arrows problem uppstår först då). Först i ett kort avslutande avsnitt konfronteras vi med tvåalternativbeslut och en redogörelse för Mays teorem (majoritetsregelns optimalitet). Dikotoma valsituationer är ju faktiskt inte helt ovanliga (gå med i EU eller inte, t ex). Även om de aktuella alternativen skulle vara fler än två, så är ju ändå binärt rösttande ytterst vanligt (seriemetoden t ex) och borde kanske med tanke på statsvetenskapliga studerande ha behandlats utförligare i boken. Vi vet ju till exempel att agendasättaren i detta sammanhang blir en betydelsefull aktör.

Nu till en mer allmän reflexion:

Jag tycker kanske att det hade varit på sin plats om Moberg något utförligare behandlat den kritik som riktats mot den "ekonomiska statsvetenskapen". Nationalekonomin kritiserar ju

för ett stundom alltför mekaniskt tillämpande av vissa enkla metodologiska principer. Kritiken blir naturligtvis inte mindre relevant när ekonomer lämnar marknaden och behandlar traditionellt statsvetenskapliga områden. För att exemplifiera:

Dunleavy argumenterar i mitt tycke övertygande för att det i många fall är orimligt att, som public choice-teoretikerna, se aktörernas preferenser som exogena, dvs som utifrån givna och fixa. I vissa fall är t ex politiska partier framgångsrika, när det gäller att modifiera ("endogenisera") väljarnas preferenser. Thatchers och Majors toryparti har tydligen med viss framgång lyckats skapa väljare med torypreferenser bara genom att sälja ut kommunala bostäder!

Boken saknar övningsuppgifter. Läroböcker i social choice som riktar sig till studerande i nationalekonomi brukar innehålla rikligt med exempel att öva på. Det hade nog varit värdefullt ur pedagogisk synpunkt om varje kapitel följts upp med några diskussions- och övningsuppgifter.

Några detaljmärkningar: (1) Måste man (som Moberg) moralisera över taktiskt (strategiskt) röstande och kräva resistens häremot? (2) Varför välja benämningen "åsiktsläge", när preferensprofil ligger så nära till hands? Facktermen är: *preference profile*. 3) Jag saknar ett index. Ett sådant underlättar både för recensent och student!

Sammanfattningsvis: Moberg har förtjänstfullt gett oss en lärobok i social choice på svenska, som är lätt tillgänglig för en bred publik och ger en god introduktion till detta viktiga och snabbt expanderande ämne. Jag kan inte se annat än att Mobergs bok står sig rätt väl i jämförelse med Iain McLeans bok.

Sven Berg

Kommenterad litteraturlista

P. Dunleavy: *Democracy Bureaucracy & Public Choice*. Harvester and Wheatesheaf, 1991. Kritiserar intelligent "economic explanations in political

science", utan att därför avvisa public choice-ansatsen.

D. C. Mueller: *Public Choice II: A revised edition*. Cambridge University Press, 1989. Omfattande och auktoritativ, men väl tung för undervisningsbruk. Man ser att Moberg har haft stor glädje av denna bok.

I. McLean: *Public Choice*. Basil Blackwell, 1987. Har använts vid svenska universitet.

H. Nummi, B. Höglund, J.-E. Lane och S. Berg: *Gruppbeslut och rangordning – om demokratiska röstmetsmetoder*. FRN, 2:a upplagan, 1993. Ett ganska blygsamt bidrag, men som skulle kunna komplettera Mobergs bok i en undervisningssituation. Här ges en fyllig genomgång och exemplifiering av voteringsregler (Nummi) och exempel både från svenskt samhällsliv och från idrottens värld.

W. Riker: *Liberalism against Populism: A Confrontation between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice*. W. H. Freeman & Co., 1982. Moberg tar upp Rikers koalitionsteori. Jag tycker att Rikers idéer i detta kända arbete är intressantare.

HEGE SKJEIE: *Den politiske betydingen av kjønn. En studie av norsk topp-politikk*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport 92: 11, 1992.

1. Avhandlingens utgångspunkter, problemområde och metod

Bakgrunden för avhandlingens val av problemområde är den enastående höga andelen kvinnor i de skandinaviska ländernas – i synnerhet Norges – politiska elit. Avhandlingens utgångspunkter tas i debatten om dels vilka effekter på politiken denna ökning i kvinnors deltagande kan tänkas ha och dels huruvida den relativt höga kvinnorepresentationen i just politiken har någon avgörande betydelse för att förändra de samhälleliga maktförhållandena mellan könen i stort.

De två huvudspörsmålen som författaren menar måste knytas till kvinnors politiska integration i de skandinaviska länderna är (a) hur vi bäst kan förstå själva denna process som gör att dessa länder har en särställning i Västvärlden och (b) vilken vidare betydelse kvinnors deltagande i elitpolitiken har, huruvida den

också rymmer möjligheten för en ny och kvinnovänlig samhällsordning i dessa länder.

Empiriskt har avhandlingsprojektet framför allt syftat till att kartlägga vad kvinnors deltagande konkret betyder för politikens innehåll. De centrala empiriska frågorna gäller således om och i så fall hur könsspecifika intressen konkret kommer till uttryck i politiska förhandlings- och beslutsprocesser; hur de politiska prioriteringarna eventuellt har förändrats och om de nya deltagarna – kvinnorna – på politikens elitnivå har bidragit speciellt till att åstadkomma förändringar.

Vad gäller metod och material så har författaren för sin empiriska studie såväl samlat in primärdata som bearbetat existerande material. Avhandlingen bygger dels på intervjuer med statsråden i Gro Harlem Brundtlands regering (1986-1989) och intervjuer med stortingsrepresentanterna för perioden 1985-1989. Dels genomförs en analys av hur de politiska partierna profilerat sig kvinnopolitiskt och för detta syfte har en genomgång gjorts av sex partiers handlingsprogram samt vissa konkreta ställningstaganden i stortingsbeslut. Utöver insamlandet och bearbetningen av detta grundmaterial gör författaren, i ett ganska långt inledningskapitel, en teoretisk diskursanalys. Hon genomlyser både kritiskt och konstruktivt den könsteoretiska litteratur som hon relaterar sina huvudspörsmål till och presenterar sitt val av övergripande metodologiskt och teoretiskt perspektiv.

2. Avhandlingens formella karaktär

Det föreliggande arbetet är en sammanläggningsavhandling. Den består av fem kapitel varav fyra – alla de empiriska huvudkapitlen – har varit publicerade förut (eller var under publicering, när avhandlingen lades fram) i vetenskapliga tidskrifter eller böcker. Tre av de fyra huvudkapitlen är på engelska (och är internationellt publicerade) och ett på norska. Alla de fyra huvudkapitlen kan således läsas som självständiga essäer, men de hänger också samman i det att vart och ett fokuserar på olika element i ett teoretiskt motiverat problemkomplex. Detta klarläggs i den ovan-

nämnda inledningen, kapitel 1, som är skriven (på norska) speciellt för avhandlingen.

Vidare omfattar den föreliggande avhandlingen tre bilagor: (1) En utförlig metodrapport, (2) en artikel (skriven tillsammans med Mari Teigen och publicerad på norska) som behandlar i detalj det empiriska material om rekryteringsmönster bland stortingsrepresentanterna som presenteras mer generellt i kapitel 2, och (3) en lista över dokumentationen från hela projektet, artiklar, arbetsrapporter, föredrag etc.

Den löpande publiceringen och användningen av både norska och engelska beror på att författaren har under arbetets gång behövt leva upp till minst två delvis motsatta krav. Själva undersökningen är genomförd inom ramen för ett uppdragsforskningsprojekt, finansierat av medel för tillämpad forskning (NO-RAS programområde, Forskning för likestämning). Detta har självklart inneburit en brukarorientering med tillhörande krav på inte bara en löpande förmedling av resultat utan också en i utom-akademiska kretsar begriplig avrapportering.

Att projektet samtidigt skulle resultera i en doktorsavhandling och för övrigt i ett vetenskapligt erkänt arbete ställde å andra sidan krav dels på internationalisering och dels på en tydligare teoretisk diskursanknytning än vad de primära uppdragsgivarna normalt kräver.

3. Värdering av avhandlingen

I förlängningen av det som sagts ovan om avhandlingens formella karaktär finns all anledning att framhålla att författaren effektivt kunnat ro i land sitt dubbla projekt och synes allmänt väl kunna klara av avvägningen mellan sitt brukarorienterade och sitt inom-akademiska uppdrag.

Avhandlingens styrka ligger annars först och främst i det att den ger en nyanserad och väl genomarbetad bild av vilken betydelse norska topp-politiker – både kvinnor och män – tillskriver kvinnors ökade andel och aktiva närvaro i landets politik. Vi får också en tydlig bild av kontinuitet och växlingar av de norska partiernas profilering i de kvinnopolitiska frå-

gorna de senaste ca 20 åren. Mig veterligen finns det mycket lite gjort av motsvarande analyser i andra länder.¹

I varje huvudkapitel tas upp en särskild delproblematik (se närmare nedan) och den behandlas med en i stort sett väl avvägd och tydligt genomförd sammansmältning av teori och empiri. Alla dessa kapitel har också, som redan framgått, tidigare granskats och bearbetats för publicering.

Till avhandlingens fördelar måste också räknas att författaren klart och djärvt relaterar sitt projekt som helhet och dess resultat till en vidare kvinnovetenskaplig teordiskussion av stort samhällsteoretiskt intresse. Det gäller alltså frågan om delaktighet i de demokratisk-politiska institutionerna på något väsentligt sätt idag kan påverka samhällsutvecklingen i stort, i det här fallet särskilt maktrelationerna mellan könen. Författaren svarar – enkelt uttryckt – ja på denna fråga och polemiserar mot dem (kvinnoforskare och andra) som driver motsatta teser.

Med stöd i sin empiri menar sig författaren kunna gå emot de teser som säger att (i) kvinnorna kommit in i de politiska institutionerna samtidigt som dessa institutioner ”krymper” med avseende på makt/maktpotential, att (ii) väl inne i politiken tenderar kvinnor i allmänhet att marginaliseras i det att de får ta hand om de ”mjuka” frågorna och att (iii) de kvinnor som öppet driver kvinno- eller jämställdhetsfrågor tenderar att stigmatiseras och hindras i sitt politiska arbete. Denna diskussion förs främst i kapitel 1 (inledningen) och det är en diskussion som leder framåt – till nya frågor som söker svar. Här ligger emellertid också avhandlingens huvudsakliga brister.

Sammantaget kan man säga att författaren i denna polemik skjuter över målet. Avhandlingen innehåller ytterst lite material som egentligen bär i denna diskussion. Särskilt gäller detta tes (i) ovan. Lite tillspetsat skulle vi kunna säga att avhandlingen handlar om vad kvinnorna betyder för politiken men ganska lite om vad politiken betyder för kvinnorna – och än mindre om politikens relativa historiska betydelse som maktstruktur i stort.

I redogörelsen för sina metodologiska och teoretiska ansatser tar författaren avstånd från ett perspektiv som betonar mansdominans, hinder för kvinnor och kvinnors relativa vankraft både inom och utanför politiken. Hon menar att själva den politiska situation som uppstått i Norge så att säga över en natt, är ett faktum som på sätt och vis talar för sig självt. Med en kvinnlig statsminister som bildat regering med 40% kvinnor, vald att styra ett land vars högsta lagstiftande organ omfattar en tredjedel kvinnor – då är det rimligt och viktigt att studera vad de kvinnliga politikerna faktiskt gör och hur de styr samt försöka få fram vad deras handlande och idéer får för konsekvenser i politiken – i stället för att fokusera på vad som står i vägen för kvinnorna.

Det är lätt att hålla med författaren och ändå misstänka risk för fallgropar. Hon väljer, som hon själv säger, ett ”positivt” synsätt och tolkningsram – kvinnor kan om de vill och törs, skulle man kunna formulera det. Detta i stället för ett ”negativt” synsätt som dels betonar den parlamentariska politikens krympande betydelse dels menar att kvinnliga politiker i allmänhet och kvinnoaksaktiva i synnerhet bl a pga motstånd inte kan åstadkomma särskilt långtgående förändringar vare sig av det politiska systemet eller av samhället i övrigt.

Inom den norska kvinnoforskningen myntades tidigt orden eländighetsforskning versus värdighetsforskning om just den distinktion som författaren här sammanfattar med orden negativt versus positivt perspektiv (tillnärmning). Den här distinktionen har fungerat utomordentligt fruktbar i kvinnoforsknings-sammanhang, den har sporrat till ett ständigt dubbelseende och problematiserande av spänningen mellan det kvinnor faktiskt vill och gör och de villkor deras vilja och göra formas under i ett manssamhälle. Men fallgropar öppnar sig närhelst man uppfattar detta spänningsfält som dikotomiserbart: *antingen* är kvinnorna värdiga aktörer som kan förändra det mesta bara de vill och handlar därefter *eller* så är de eländiga stackare och offer för strukturerna (alternativt öppet hindrade av en motsatt part i en lika öppen konflikt). Denna fallgrop halkar författaren ner i.

Vad som händer är att när de kvinnliga politikerna själva i intervjuer berättar om "eländiga" inslag i sina villkor som kvinnor och politiker, om motstånd, om det höga priset för att agera kvinnopolitiskt osv, har författaren inga teoretiska/begreppsliga redskap att behandla den informationen. Den blir delvis bortförklarad (hon finner nästan inga bevis för att de kvinnliga politikerna trotsat partigränserna och samarbetat tvärpolitiskt i kvinnofrågor; hon verkar tillämpa mycket stränga krav/mått på vad som här räknas), delvis vänds den mot kvinnorna själva, bl a deras kunskaper ses som barriärer för handling.

Detta kommer fram i samband med att spörsmålet om "vad politiken kan göra för kvinnorna" ställs på sin spets i och med att författaren frågar i vilken utsträckning de kvinnliga representanterna verkligen använder stortinget som politisk institution för att främja kvinnors – kvinnopolitiskt definierade – intressen snarare än att följa och påverka partiernas kvinnofrågeintressen.

Tanken inställer sig att författaren mot en förenklad struktur-deterministisk syn ställer en minst lika förenklad voluntaristisk aktörsyn. Det hade varit mer fruktbart att anlägga ett perspektiv som varit mer institutionalistiskt präglad, ett perspektiv som haft utrymme för såväl individuella viljor som institutionella (o)möjligheter liksom för en öppen (open-ended) processuell struktur- och samhällssyn med hjälp av vilken forskaren förmår registrera både förändringar och stabilitet, och där dessa båda förhållanden inte framstår som oförenliga med varandra.

Låt mig slutligen kort gå in på de enskilda empiriska kapitlen.

4. De empiriska kapitlen

I kapitel 2, "The Uneven Advance of Norwegian Women", undersöks giltigheten i tesen om att parlamenten utgör krympande institutioner. Med stöd i den allmänna debatten omformuleras tesen till att politiken blivit "mindre attraktiv" för män och därför har kvinnorna kommit in där, ett insläpp som inte ägt rum i samma utsträckning i andra maktsfärer. Pröv-

ningen av påståendet sker främst genom att titta på rekryteringsmönstren över tid. Vilken kompetens (utbildning) och social bakgrund/status (yrke och ålder) har de manliga respektive kvinnliga representanterna. Hon finner att rekryteringen av yngre, välutbildade män med högstatusyrken – alltså av elitmän – har ökat samtidigt som andelen kvinnor ökar. Alltså verkar inte politiken ha blivit mindre attraktiv för männen på senare tid.

Hon diskuterar också frågan om kvinnors insläpp i krympande institutioner på andra sätt: i anslutning till hur beslutsprocessen kring likestillingslagen såg ut, och i ljuset av att en ny offentlig dagordning som omfattar mer kvinnovänlig politik faktiskt har skapats.

Men när författaren resonerar kring vilka slutsatser som kan dras av de data som hon visar upp är det bristen på mer individrelaterade sådana (av typ rekryteringsvariablerna) som hon anser att skulle kunna ge ett mer definitivt svar på problemställningarna (om kvinnors insläpp i krympande institutioner). Ingen tydlig markering görs om att frågan om stortingets/de västerländska parlamentens eventuella förändring vad gäller maktställning är större än summan av dess enskilda representanters statusvariabler.

I kapitel 3, "The Rhetoric of Difference: On Women's Inclusion into Political Elites", prövas tesen om marginaliseringen av kvinnorna inom de politiska institutionerna. Med detta avses en tendens till funktionsbaserad segregering som i realiteten betyder hierarkisering: kvinnor får de mjuka (underordnade) saksområdena, männen och deras domäner är överordnade. Här kommer också frågan upp om den eventuella stämplingen av kvinnosaksorienterade kvinnor samt den om viljande och handlande för gemensamma, tvärpolitiska kvinnointressen. I och med att denna problematik behandlats ovan vill jag här endast lyfta fram att detta kapitel samtidigt (trots kritiken) innehåller spännande tankar som pockar på vidareutveckling. Vad betyder det t ex att de förut avpolitiserade, i den "stora världen" irrelevanta kvinnofrågorna nu fått ny politisk innebörd och låt vara ambivalent status? Kan den nya kvinnovänliga agendan tänkas vara både

patriarkal och (stats)feministisk – samtidigt? Varför är det så att denna agendas frågor är relevanta på ett nytt sätt och inte längre kan ignoreras i politiken? Vilka konsekvenser kan kvinnor dra av detta för sina möjligheter att förändra världen?

I kapitel 4, "Ending the Male Political Hegemony: Changes in Party Politics 1970-90", tar författaren konsekvenserna av att frågan om vad kvinnors deltagande betytt för politiken inte fått särskilt klart svar av att titta på kvinnors bildande av tvärpolitiska allianser. Mer rättvisande blir det att försöka mäta kvinnors påverkan till kvinnors fördel genom att undersöka hur deras agerande (eller differensretoriken) antas ha präglat partiernas syn i för kvinnor väsentliga sakfrågor. Som sådan synes denna analys vara väl genomförd och resultaten presenteras klart och överskådligt.

Kapitel 5, "Politisk ledarskap: idealer og vrengebilder", för fram och tolkar resultaten av intervjuerna med statsråden. Här ställs olika typifieringar av den politiska ledaren mot de uppfattningar om den samma och den självbild som de intervjuade statsråden uttrycker.

Detta kapitel, som på ett sätt kanske är det mest lättvindiga i avhandlingen, är intressant bl a därför att det vänder upp och ner på vissa stereotypa idéer om kvinnligt-manligt och ledarskap. Men det är också intressant därför att intervjupersonerna är så unika – kvinnorna därför att de utgör nästan hälften av en stats regering, männen därför att de sitter i en regering med nästan hälften kvinnor. Kanske skulle själva denna situation förtjänat lite särskild forskarmöda. Annars utgör den en av flera spännande frågor som denna avhandling väcker för forskningen att återkomma till.

Anna G. Jónasdóttir

Not

1. Sedan detta skrevs har utkommit: Joni Lovenduski & Pippa Norris (eds) (1993) *Gender and Party Politics*. London: Sage Publications. Här ingår Skjeie, "Ending the Male Political Hegemony: Changes in Party Politics 1970-90", vilket utgör kap 4 i avhandlingen.

Till redaktionen insända skrifter

- Patrik Anckar, *Currency Choice in Exporting. A Cross-Cultural Study*. Helsingfors 1994: Svenska Handelshögskolan
- Heine Andersen, red, *Vetenskapsteori och metodlära. En introduktion*. Lund 1994: Studentlitteratur
- Christian Andersson – Rutger Lindahl, *Europaparlamentet. EG:s demokratiska ansikte*. Stockholm 1994: SNS
- Håkan Arvidsson, Lennart Berntson, Lars Dencik, *Modernisering och välfärd – om stat, individ och civilt samhälle i Sverige*. Stockholm 1994: City University Press
- Helmut Backhaus, James Cavallie, Lars Wickström, utg, *Riksarkivets beståndsöversikt. Del 3. Kommitédirektiv*. Stockholm 1993: Svenska Riksarkivet
- Erkki Berndtson, *Politik som vetenskap. En introduktion till det statsvetenskapliga tänkandet*. Helsingfors 1994: Statens Utvecklingscentral
- Hans C Blomqvist, *Utrikeshandel, integration och ekonomisk utveckling i Centralamerika*. Helsingfors 1993: Svenska Handelshögskolan
- Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, CLX, 1-2. Bruxelles 1994: Académie Royale de Belgique
- Henry Bäck – Anders Håkansson, red, *Väljare i kommunalvalet. Om missnöje, misstroende och politisk kultur*. Stockholm 1994: SNS
- Current Research 1994/95*. Stockholm School of Economics
- Den osynliga handen*. Adam Smith i urval. Stockholm 1994: Ratio
- Hans Gammeltoft-Hansen, Jon Andersen, Kaj Larsen & Karsten Loiborg, *Forvaltningsret*. København 1994: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Detlef Jahn, *New Politics in Trade Unions*. Aldershot 1993: Dartmouth
- Anders Todal Jenssen – Willy Martinussen, red, *Velferdsstaten i våre hjerter*. Oslo 1994: Ad Notam Gyldendal
- Lena Jonson, Rysk politik i Nordeuropa – det baltiska dilemmaet. *Världspolitikens Dagsfrågor* 4 1994
- Ingemar Karlsson, Regionernas Europa – den enes dröm den andres mardröm. *Världspolitikens Dagsfrågor* 3 1994
- Olav Fagelund Knudsen, *Anarki og fellesskap. En innføring i studiet av internasjonal politikk*. Oslo 1994: TANO
- Leif Lewin, red, *Politiskt ledarskap. Sex forskningsprojekt om konsten att leda ett land*. Uppsala 1994: Almqvist & Wiksell International
- Hans Lindblad, *Jag var för snäll*. Stockholm 1994: Fischer & Co
- Michele Micheletti, *Det civila samhället och staten. Medborgarsammanslutningarnas roll i svensk politik*. Stockholm 1994: Publica
- Kim Nummelin, *Expected Asset Returns and Financial Risks*. Helsingfors 1994: Svenska Handelshögskolan
- Kari Palonen – Tuija Parvikko, eds, *Reading the Political. Exploring the Margins of Politics*. Helsinki 1993: The Finnish Political Science Association
- Bo Persson, *Incitamentlöner. Lönepolitik Arbetsmotivation Produktivitet*. Stockholm 1994: SNS
- Olof Petersson, *Hur styrs Sverige?* Stockholm 1994: Publica
- Bo Rothstein, *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Stockholm 1994: SNS
- Lena Sandström – Kenneth Wising, *Det offentliga stödet till partierna. Inriktning och omfattning*. Ds 1994:31
- Torsten Svensson, *Socialdemokratins dominans. En studie av den svenska socialdemokratins partistrategi*. Uppsala 1994: Almqvist & Wiksell International
- Mats Wiklund, *Ett år med Clinton. Världspolitikens Dagsfrågor* 2 1994
- Erik Åsard, *Janusansiktet. Amerikansk populism i historisk belysning*. Uppsala 1994: Almqvist & Wiksell International

Medarbetare i Statsvetenskaplig Tidskrift

- Shirin Ahlbäck är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala
- Henrik Oscarsson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg
- Magnus Hagevi är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg

- Docent Olof Petersson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala
- Jörgen Westerståhl är professor emeritus i statsvetenskap i Göteborg
- Fil dr Lars Carlsson är verksam vid Högskolan i Luleå
- Sven Berg är professor i statistik i Lund
- Fil dr Anna G Jónasdóttir är verksam vid Högskolan i Örebro